

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi + LA 42/2020 vp

**Viite: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta / Kuulemiset: HE
148/2022 vp / Yhdistetty lakialoite LA 42/2020 vp**

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi yhdenvertaisuuslakia, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annettua lakia, yhdenvertaisuusvaltuutetusta annettua lakia ja työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojelutoiminnasta annettua lakia. Esityksen mukaan yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnittelu ja yhdenvertaisuuden edistäminen laajenisi koskemaan myös varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia. Häirinnän määrittelyä muutettaisiin niin, että häirintä voi kohdistua myös ihmisryhmään. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan ja koulutuksen järjestäjän vastuuta puuttua tiedossaan olevaan häirintään selkeytettäisiin. Asian voisi viedä käsiteltäväksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan ilman nimettyä uhria. Velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia koskisi myös mahdollisuutta saada viranomaisten palveluita. Kohtuullisia mukautuksia arvioitaessa otettaisiin ensisijaisesti huomioon vammaisen henkilön tarpeet.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Ehdotetut muutokset ovat kannatettavia.
- Lapsiasiavaltuutetun tapaamat nuoret ovat korostaneet yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden systemaattista huomiointia jo varhaiskasvatuksessa. Nyt esitetyt muutokset tukevat sen toteutumista.
- On perusteltua, että velvollisuutta puuttua häirintään selkiytetään.
- Muun muassa lapsen osallisuuden kannalta on tärkeää, että kohtuullisia mukautuksia arvioitaessa otetaan ensisijaisesti huomioon vamman kanssa elävän ihmisen tarpeet.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleisesti esityksestä

Ehdotetut muutokset ovat kannatettavia.

Lapsiasiavaltuutettu pitää hieman erikoisena, että 2.6.4 Kansainväliset ja alueelliset ihmisoikeusvelvoitteet ja -sitoumukset sekä ihmisoikeusmekanismit -osion alla viitataan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen vain YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin nro. 6 kautta. Useita muita Suomea koskevia ihmisoikeusvelvoitteita on kyseisessä osiossa avattu huomattavasti enemmän. Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa taataan syrjimättömyys (2 art.) ja perusteluissa olisi syytä tuoda laajemminkin esiin yleissopimuksen sisältöä ja velvoitteita syrjintään liittyen.¹

Lapsiasiavaltuutettu pitää kuitenkin myönteisenä, että esityksessä on muualla viitattu yleissopimuksen 3 ja 12 artikloihin (s. 83) ja tunnistettu lapsen oikeus osallistua sekä yleisesti pyritty edistämään sitä muun muassa ehdotetussa 6 a §:ssä, jossa edellytetään, että lapsille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi yhdenvertaisuuden edistämistoimista. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että suunnittelu ei kuitenkaan saa viedä aikaa tärkeältä lasten kanssa tehtävältä työltä, vaan tulisi tehdä yhdessä lasten kanssa - osana varhaiskasvatuksen päivittäistä ohjelmaa.

Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelu

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa sitä, että velvollisuus yhdenvertaisuussuunnitelman tekemisestä ulotetaan selkeällä sääntelyllä koskemaan myös varhaiskasvatuksen järjestäjiä (6 a §). Ehdotetut muutokset tukevat osaltaan yhdenvertaisuuden edistämistä varhaisesta lapsuudesta asti. Lapsiasiavaltuutetun tapaamat nuoret ovat pohtineet, että mikäli moninaisuutta kunnioitettaisiin ja huomioitaisiin systemaattisesti jo varhaiskasvatuksesta lähtien, oppisivat lapset kunnioittamaan erilaisuutta paremmin ja tällä saattaisi olla ennaltaehkäisevää vaikutusta esimerkiksi kiusaamiseen.

Häirintä

Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna, että varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan sekä koulutuksen järjestäjän velvollisuutta puuttua häirintätapauksiin selkiytetään (14 §). Etenkin nuorimpien lasten kannalta ehdotettu täsmennys on tervetullut, sillä lasten voi olla vaikea tuoda kohtaamiaan epäkohtia itse esiin ja heidän oikeuksiensa toteutuminen usein riippuu muista ihmisistä.

Kohtuulliset mukautukset

Ehdotetut muutokset ovat tervetulleita, sillä niillä pyritään entisestään selventämään vamman kanssa elävän henkilön tarpeiden ensisijaista huomiointia kohtuullisia mukautuksia arvioitaessa (15 §). On tärkeää, että lain velvoittamille tahoille on jatkossa selkeää, että arviointi tulee ensisijaisesti toteuttaa vamman kanssa elävän henkilön tarpeista lähtien. Lapsiasiavaltuutettu pitää esimerkiksi lapsen osallisuuden kokemusten kannalta hyvin valitettavana, että koululiikunnasta vapauttaminen on yhä yksi käytäntö kohtuullisten mukautusten sijaan.² Käytännön soveltamistilanteissa on tärkeää, että lasta kuullaan, jotta ratkaisu voidaan toteuttaa mahdollisimman pitkälti lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsiasiavaltuutetun tiedossa on, että esimerkiksi koulumaailmassa tehdään päätöksiä kohtuullisista mukautuksista lasta kuulematta.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että saavutettavuutta ja esteettömyyttä koskevaa sääntelyä kehitetään jatkossa. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut, että kaikissa jo olemassa olevat julkisissa rakennuksissa (esim. kouluissa, terveyskeskuksissa ja sairaaloissa, valtion virastoissa sekä ostoskeskuksissa) tulisi tehdä tarvittavat muutostyöt, jotta ne olisivat mahdollisimman helppokulkuisia vamman kanssa eläville.³

Lakialoite laiksi yhdenvertaisuuslain 15 §:n muuttamisesta LA 42/2020 vp

Lakialoitteen tavoite kohtuullisiin mukautuksiin liittyvien velvoitteiden selventämisestä on kannatettava. Kohtuullisiin mukautuksiin liittyy tiedontarve, johon on kiinnitettävä huomiota.⁴ Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että tarvetta lakialoitteessa esitettyihin muutoksiin ei kuitenkaan ole, sillä yhdenvertaisuuslain 15 §:n perusteella on jo nyt mahdollista ryhtyä monenlaisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi (ks. esim. KHO:2020:60, joka on mainittu myös HE 148/2022 vp:n sivulla 68), eikä kyseinen lainkohta sulje mukautuksia kognitiivista toimintakykyä rajoittaviin vammoihin pois soveltamisalastaan. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan tilanne paranee entisestään, jos eduskunta hyväksyy nyt käsitellyssä oleva hallituksen esityksen, mutta ehdotetut erillismaininnat yhdenvertaisuuslain 15 §:ään koskien fyysistä toimintaympäristöä tai kognitiivista suoriutumisen auttamista ovat tarpeettomia.

Jyväskylässä 17.10.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ Ks. esim: YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (CRC/GC/2003/5), YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 9 (2006) Vammaisten lasten oikeudet (CRC/C/GC/9) ja YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14).

² Soile Honkala, Susanna Tero & Miina Weckroth: ”Kun lapsi oli pieni, isä kuljetti häntä rinkassa. Vaikeasti vammaisten lasten osallisuus ja osallistuminen” teoksessa *Vammaisuus ja lapsen oikeudet: Lapsen elämää vamman kanssa* (toim. Elina Pekkarinen & Anton Schalin). [Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja](#) 2021:4, s. 205–206.

³ CRC/C/GC/9, kohta 40.

⁴ Honkala ym. 2021, s. 213.